T.C.
Çorum Valiliği

ÇORUM VE KÜLTÜR

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

T.C. ÇORUM VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları: 9
ISBN:
978-605-149-511-8

KOORDİNATÖR
Ali ÖZÜDOĞRU
İl Kültür ve Turizm Müdürü

YAYIN KURULU

Doç. Dr. Meral DEMİRYÜREK
(Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı)
Yrd. Doç. Dr. Özlem SİR GAVAZ
(Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)
Yrd. Doç. Dr. Atiye NAZLI
(Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)
Yrd. Doç. Dr. Gökhan KAYA
(Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)
Öğr. Gör. Ali ILICA
(Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi)
Osman YÜZTGENÇ
(İl Kültür ve Turizm Şube Müdürü)

İLETİŞİM

ÇORUM VALİLİĞİ
Tel: 0 364 213 52 08
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
Tel: 0 364 213 47 04
iktm19@kultur.gov.tr

GRAFİK TASARIM
Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri

Çorum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü koordinesinde hazırlanmış,
İl Özel İdaresi tarafından bastırılmıştır.

ÇORUM'DA NAKŞİBENDÎLİK VE SON NAKŞÎ ŞEYHİ ÖMER LÜTFİ EFENDİ

Ethem ERKOÇ *

Nakşibendiyye tarikatının öncüsü Muhammed Bahaddin Nakşibendî'dir. (1318-1389)

Nakşibendîlik, kalbi zikri esas alan bir tarikattır. Sohbet esasına dayalıdır. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Osmanlı coğrafyasında da pek çok mensubu vardır. Onun için Çorum'da Nakşibendiliğin tarihi başlangıcı, bu tarikatın Anadolu'ya girişine kadar varabilir. Zira müntesiplerinden Çorum'a gelip yerleşenlerin sohbet faaliyetlerinde bulunması doğaldır. Ancak resmi kayıtlara ve Ali İzzet Efendi'nin Tezkire-i Makamat'ta verdiği bilgilere göre On dokuzuncu yüzyılda Çorum'da 2 tane Nakşi Tekkesi olduğu bilinmektedir. Ancak bu ilk dergâhların yeri konusunda kesin bir bilgi yoktur.

Çorum'da bilinen ilk Nakşi alim Çorum'un eski müftülerinden Kara Müftü lakaplı Abdulkadir Efendi, Şeyh Eyüp Mahallesi'nden Şeyh Mehmet Şevki, İbrahim Ethem Baba ve Ali İzzet Efendi, Kırklar Medresesi Müderrislerinden Kara İsmail Efendi, Pembe Ömer lakaplı Şeyh Mehmet Baba ve kardeşi Hacı Hafız, halen Mevlevihane olarak bilinen mekanın haziresinde Meftun Hacı Ali Baba, Piri Baba ve Şeyhi Şeyh Zeyneddin, Keyyali Veli Dede, Sefer Baba, Tezkire-i Makamat adlı eserde geçen Nakşi şeyhleridir.

Bunlardan başka Çorum Müftülerinden Madan oğlu Seyit Hacı Mehmet Hilmi Efendi, Hacı Yusuf Mahallesi'nden Derbendizade Müderris Hacı Hüseyin Efendi, Şeyhler Mahallesi'nden Piroğlu Ömer Baba, Halil Müftü Leblebicizade Osman, Hacı Ömer, Leblebicizade Hacı Ali Arif Efendi, Deli Müftü lakaplı Leblebicizade Ahmet Fevzi Efendi, Ulu Cami İmam Hatibi Urlu Hafız lakaplı Arif Gevenci Hoca, Çorum'un son müderrisi Kürt Hacı Mustafa Efendi de Nakşibendiyye Tarikatı'nın meşhur simalarıdır.

Ancak son yüzyıla damgasını buran iki isim vardır ki izleri hâlâ devam etmektedir, biri Şiranlı Şeyh Mustafa Efendi, diğeri Çerkez Şeyhi diye meşhur Ömer Lütfi Efendi'dir. Bu ikisinin hanesi, aynı zamanda Nakşî Tekkesiydi.

Çocukluk ve Gençliği

Çerkez Şeyhi lakabıyla maruf Hacı Ömer Lütfi Efendi, Çorum Nüfus kaydına göre 1849 yılında Kafkasya'da dünyaya gelmiştir. Resmi kayıtlarda adı Hacı Ömer olarak geçmektedir. Babası Absal, annesi Fatma'dır. İhsan Sabuncuoğlu 1293 Osmanlı Rus Harbi nedeniyle 1877'de geldiklerini kaydetse de 1272-1856 yılında babası Absal (Abisal) Bey, beş kardeşiyle birlikte Kafkasya'dan ayrılarak Erzurum iline bağlı Hasankale ilçesine gelmiştir.

---

* Araştırmacı-Yazar

Ömer Lütfi Efendi ve tüm akrabaları, Hasankale'de sekiz ay kaldıktan sonra Kars iline bağlı Sarıkamış ilçesinin Hamamlı Köyü'ne yerleşmişlerdir. Buradaki ikametlerinin onuncu yılında babası Absal Bey vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. Bu olaydan sonra Tokat'ın Batmantaş Köyü'ne göçmüşlerdir. Akrabaları Kundukzade Mustafa Paşa'nın delaletiyle Ömer Lütfi Efendi buradan İstanbul'a götürülmüştür.

Tahsil Hayatı

Ömer Lütfi Efendi, İstanbul'da medrese tahsiline devam ederken Eyüp Sultan'da medfun Nakşibendî Şeyhi Hacı Feyzullah Efendi'nin halifesi Edirneli Mehmet Nuri Efendi'nin dergâhına gitmeye başlamıştır. Ömer Lütfi Efendi'nin daha sonra müritlerine anlattığına göre bu dergâha yönelişinin başlangıcı, yedi yaşında gördüğü bir rüyaya dayanmaktadır. O yaşlarda rüyasında bir zat "İlim öğrenmek için İstanbul'a gel." der. Ama Ömer Lütfi, küçük yaşlarında bu şehri hiç duymamıştır. Aradan yıllar geçtikten sonra ilim öğrenmek için İstanbul'a gitmek kısmet olmuştur. Fakat onu heyecanlandıran Edirneli Şeyh Mehmet Nuri Efendi ile karşılaşması olmuştur. Onu ilk gördüğünde rüyasını hatırlamış ve o zaman rüyasında gördüğü zat ile karşısındaki kişinin aynı olduğunun farkına varmıştır. Bu hal karşısında hiç tereddüt etmeden Nakşî Şeyhi Mehmet Nuri Efendi'ye intisap etmiştir. Aslında şeyhi Mehmet Nuri Efendi, pek çok tarikattan icazetlidir.

Ömer Lütfi Efendi'nin İstanbul' İstanbul'da medrese ve tasavvuf eğitimi on bir yıl sürmüştür. Medreseden aldığı ilim icazetine ilaveten 1884 yılında şeyhinden Nakşî, Kadirî, Sühreverdi, Kübrevî ve Çeşti tarikatlarından da icazet almıştır.

İlk Görevi

İcazet verildikten sonra bir yerde görev yapma zamanı gelmiştir. Şeyhinin talimatıyla Sivas'ın Aziziye kasabasına bağlı Kazancı Köyü'ne giden Ömer Lütfi Efendi, burada irşat faaliyetlerine başlamıştır. Görevinin ilk aylarında şeyhi onu Evliya Hanım'la nikahlamıştır. Burada bir müddet görevini sürdürmüştür.

Çorum'a Yöneliş ve Yerleşmesi

Çerkez Şeyhi, 1887 yılında Alaca ilçemize bağlı Bakırboğazı köyüne, 1891 yılında da Çorum'a taşınmıştır. Burada 6 ay kaldıktan sonra kardeşleri ve eşi Evliya Hanım'la birlikte deniz yoluyla hacca gitmek için İstanbul'a gitmişlerdir. İhsan Sabuncuoğlu, bu konuyu şöyle ifade etmektedir. "Hicaza gitmek üzere İstanbul'a gittiğinde Sultan Abdulhamid'e haber verilmiş ölünceye kadar Evkaf Dairesi'nden kendisine maaş tahsis olunmuştur".

Çerkez Şeyhi Ömer Lütfi Efendi, hac sırasında eşi Evliya Hanım'ı kaybetmiş ve onu oraya defnetmiştir. Hac görevini tamamladıktan sonra tekrar Çorum'a dönmüş ve Karakeçili Mahallesi Alaybey Sokak'taki meşhur tekkesini tamamlayarak burada irşat faaliyetlerine başlamıştır. Bu konakta iki haymalık, bir buğday ambarı, ahır mevcuttur. Konağın bir kısmında ailece kendisi yaşamaktadır

ki bu bölüme şeyh evi/ harem denilmiştir. Orta bölümde yüz kişiden fazla cemaatin namaz kılabileceği büyük bir mescit ve çok sayıda misafirin konaklayabileceği pek çok oda bulunmaktadır. Konaktaki oda sayısı yirmiden fazladır. Bazıları derviş odaları, bir tanesi de kütüphane olarak kullanılmıştır. Bu mescitte Kazancılardan Salih Hafız ve Hatta Osman Hafız uzun yıllar imamlık yapmışlardır. Mescit, ibadet zamanları dışında tevhithane olarak kullanılmıştır.

Ancak Çorum'daki son Nakşî Şeyhi Ömer Lütfi Efendi'nin konağı, 2012 yılı başlarına kadar ayakta kalabilmiştir. Bir tarihi yaşatma niyetiyle de olsa bu tarihi konak korunabilirdi; ama maalesef 2012 yılının baharında yıkılarak ortadan kaldırılmıştır.

Nüfus kayıtlarına göre Alaybeyzade Osman Ağa'nın kızı Zekiye Hanım'la evlenmiş, ondan da Abdullah Avni ve Ubeydullah adında iki oğlu ve bir kızı dünyaya gelmiştir. Buradan anlaşıldığına göre eski eşinden çocuğu olmamıştır.

Nakşî Tekkesi

Hacı Ömer Lütfi Efendi, Nakşibendî tarikatının ünlülerinden Mevlana Halid-i Bağdadî'nin öncülüğünü yaptığı Halidiyye koluna mensup bir şeyh idi. Nakşibendîlikten başka Kadiri, Sühreverdi, Kübrevi ve Çeşti tarikatlarından da icazetliydi. Ama o, şeyhi Edirneli Seyyid Mehmet Nuri Efendi'nin huzurunda Nakşî tarikatına girmişti ve o yönüyle biliniyordu.

Seyit Mehmet Nuri Efendi'nin şeyhi de meşhur Hacı Feyzullah Efendi idi. Eyup Sultan mezarlığında medfundur. Yakınına da Mareşal Fevzi Çakmak defnedilmiştir.

Bu konuda bir anı anlatmak durumundayım.

Hafız Mehmet İhsan Kazancı, İzmit tersanesinde çalışan damadı Lütfi Kolağası'nı ziyarete gittiğinde birlikte İstanbul'a geçerler. Orada öncelikle Eyüp Sultan Hazretlerini ziyaret ettikten sonra yanındaki Eyüp Sultan Mezarlığını dolaşmaya başlarlar. Hafız Efendi'nin niyeti bellidir ama oraya varıncaya kadar bir şey söylemez.

Şeyhi Ömer Lütfi Efendi'nin de şeyhi olan o büyük Nakşî Şeyhinin huzuruna varınca Yasin okumaya karar verir. Eniştesini de tembihler.

-Lütfi, sen sessizce dinle. Sakın geri dönüp bakma.

Hafız İhsan Efendi, sesli olarak Kur'an okumaya başlar. Bir müddet sonra mezarlıkta hışırtılar belirir. Hafız okumaya devam ettikçe hışırtılar artar. Lütfi Kolağası, korku ve endişeyle geri dönüp bakar. O andan itibaren hışırtılar kaybolur.

Okuyup dualadıktan sonra Hafız Mehmet İhsan Efendi:

—Enişte, niye sabırsızlık ettin, diye sorar.

O da korktuğunu ifade eder. Hafız Efendi, bu büyük manevi hali açıklamak zorunda kalır:

—Aslında korkulacak bir şey yoktu. Onlar sekine melekleriydi. Kur'an

dinlemeye ve duamıza iştirak etmeye gelmişlerdi. Yanlış yaptın...

Ulu Cami'de Vaaz ve İrşadı

Çerkez Şeyhi, temiz giyimli, hoş sohbet, ağırbaşlı bir insandı. Çorum ve havalisindeki Çerkezler üzerinde pek olumlu etkiler bıraktı. Onların dini yaşayış ve anlayışına yön verdi. Medrese eğitimiyle dini bilgileri, tasavvuf eğitimiyle de Batını ilimleri öğrenmiş ve her ikisini de birbiriyle iyice mezcetmişti. Ulu Cami'de zaman zaman vaaz ederdi. Az öz ve etkili konuşurdu. Onu dinleyen herkes, Şeyh Efendi bu sözleri bana söylüyor, diye düşünmekten kendini alamazdı.

Bir vaazında kul hakkından bahsetmiş, bunun önemine işaret etmişti. Cami çıkışında birisi sormuş:

—Hocam, kul hakkı çetindir. Hesabı zordur dediniz. Neden zordur?

Bu soru üzerine aralarında şu diyalog geçmiştir:

—Allah Teâlâ, affetmez de ondan.

—Çaresi?

—Bundan kurtulmanın bir tek çaresi var. O da dünya da iken helalleşmektir.

—Ya helalleşmezse?

—O zaman ahrette ödersin. Ama orada para geçmez. Sevaplarından alınıp hak sahibine verilir. Sevapların kâfi gelmezse o zaman hak sahibinin günahları senin boynuna yüklenir. Velhasıl o borcu ödemedikçe cennete giremezsin.

—Çok ibadetimiz olsa da mı?

—Elbette... Bir insan, Peygamberin yaptığı kadar ibadet yapsa, fakat üzerinde başkasının bir kuruş hakkı bulunsa, o bir kuruşu ödemedikçe, onun hesabı mahşerde görülmedikçe cennete giremez.

Gençlerle Sohbeti

Ömer Lütfi Efendi, gençlere özel ilgi gösterirdi. Onlarla sohbet ederken daha çok onlara gerekli olan bilgileri vermeye ve onları kötülüklerden sakındırmaya özen gösterirdi.

Bir gün gençlerle sohbetinde şöyle diyordu: "Şunu asla unutmayınız ki, nefis kâfir olduğu için küfür çabuk yayılır. Onun için de küfre dur demek zordur. Neden zordur dersiniz; nefis, şeytan ve kötü arkadaş el ele vermiş insanı yoldan çıkartmak için uğraşıyorlar. Bu akıntıya kapılmamak imkânsız gibidir. Ey cemaat, bu akıntıya kapılmamak için iyilerle beraber olun. Malumunuz olduğu üzere Peygamber Efendimiz (sav) "Kişinin dini, arkadaşının dini gibidir" buyuruyor. Onun için kiminle arkadaşlık yaptığınıza iyi bakın. Zira insanın kalbi karşısındakine çabuk kayar. Yahut onun kalbi sana akar. Netice olarak arkadaşınız iyiyse siz de iyisiniz demektir. Her zaman için kurtuluşun tek çaresi vardır. O da iyi arkadaş edinmektir."

Şairliği

Zaif mahlaslı bir şair, onun şairliğini ve irşadını bir şiirinde dile getirmiştir. İşte onlardan birkaç beyit:

Huda anı mürşid kıldı
Dedi ver kullarıma virdi.

Daim irşad eder halkı
Daim isbat eder Hakk'ı

Şer-i şeriften hiç ayrılmaz
Söyler şeriatsız tarikat olmaz.

Gahi söyler dürr-i tarikattan
Gahi söyler cevr-i hakikatten

Dahi mesleği meşrebi safidir
Hem Henefiyyü'l-mezheb Halididir.

Şiirle İrşat

Ömer Lütfi Efendi, Ulu Cami'de kürsüye çıkıp vaaz ederek halkı irşat ettiği gibi şiirleriyle de tebliğ görevini sürdürmüştür. Şiirlerinde Lütfi mahlasını kullanmıştır. Şiiri irşat için bir yöntem olarak görmüş, sanat kaygısından uzak durmuştur. Edebiyatçı Zülfikar GÜNGÖR, onun şiirlerinde lirizmden ziyade didaktik üslubun hakim olduğuna işaret eder. Daha önce yayımlanan bir şiirine ilaveten Z.GÜNGÖR, iki şiirini daha Çerkez Şeyhi'nin torunundan alarak tebliğinde aktarmıştır. İhsan Sabuncuoğlu'nun daha önce yayımlamış olduğu şiirde ibadetin önemine işaret edilmiştir:

İbadette bunlar buldu Hakk'ı
İbadetsiz kimim var Hak'ta hakkı.

İbadetle bile yok Hak'ta hakkı
İbadetsiz nasıl olur kulun Hak'ta hakkı

Lutf-ı Hakk'ı ibadetsiz kimse bulamaz
Kimse Hakk'a haksız vasıl olamaz

Lütfiya ister isen rıza-yı Hakk'ı
İbadetle bulursun rıza-yı Hakk'ı

Çerkez Şeyhi Hacı Ömer Lütfi Efendi, ta 1894 yıllarında tekke ve medreselerdeki bozulmadan derin üzüntü duymuş ve bu gidişle bu kurumların "harap turap olup/yıkılıp toprak olup" yok olacağını beyitlerinde terennüm etmiştir.

Hamden lillah imanımız vardır hükm-i ezele
Şükret her an ol Baki Rabb-ı lemyezele

Asla çıkmaz dilimizden gıybet kelam-ı rezele
Tekke medreseler kalmadı kıraat işleri döndü gazele

Yakında tekke medreseler harap turap olup sonra düzele
Hele bak gör dünyayı baştanbaşa hep hezele

Ehli dil sarardı soldu döndü gazele
Lütfiya işlerimiz kaldı merhamet-i Huday-yı lemyezele

Hacı Ömer Lütfi Efendi, kazaya rıza, sabır ve şükür konularının işlendiği bir kutsi hadisi şiir diliyle şöyle tercüme etmiştir;

Benim kazama kim razı olmazsa
Benden gelen belaya sabretmezse
Benim nimetlerime şükretmezse
Benden başka bir Allah ararsın
Benim gözlerimden çıksın.

Menkıbeleri

Çerkez Şeyhi'nin konağında her an ziyaret ve irşat vaki idi. Geleni güler yüzle karşılar, izzet ve ikramda bulunurdu. Mescidinde namaz kılınır, Kur'an okunur, sohbet yapılırdı. Şeyh Efendi, müritlerine ve cemaate İslam tasavvufunu, adabını anlatırdı.Onların her haline yön vermeye çalışırdı.

Ahmet Lütfi Kazancı Hoca'nın verdiği bilgiye göre, esnaftan bazı gençler, ona intisap etmişlerdi. Hemen her gün Şeyh Efendi'yi ziyarete giderlerdi. Camide imam ve müezzin olarak görev yapan biri anlatıyor: "Beraberce sabah namazını kıldık akabinde şeyh Efendi'nin dergâhına yöneldik. Yolda güzel bir hanım gördük. Uzun süre ve dikkatlice ona baktık. Kendi aramızda bir takım uygunsuz laflar da ettik. Sonra tekkeden içeri girdik. Selam vermeye fırsat kalmadı ki Şeyh Efendi, bize döndü. Sert bir üslupla, derhal hamama gidip gusledecek ve elin âlemin hanımlarıyla uğraşmadan bana geleceksiniz, diye bizleri geri çevirdi. Tepemizden kaynar sular dökülmüş gibi olduk. Aslında bizi görmüş olması imkânsızdı. Sözüne uyup banyo yaptıktan sonra huzuruna vardık. Bize birtakım nasihatler yaptı ve tövbe ettirdi".

Çorum'un meşhur âlimlerinden Kamil Yönev Hoca da Çerkez Şeyhi'ne intisap etmişti. Tarikatta daha hızlı ilerlemek istiyordu Şeyh Efendi'nin izniyle bir Ramazan ayında birkaç müritle beraber tekkede itikâfa girmişti. İtikâf kuralı gereğince hücrede yalnız kalınıyor, hep ibadet, zikir ve tefekkürle vakit geçiriliyordu. Tuzsuz ekmek ve tuzsuz çorbadan başka bir şey yenilmiyordu. Kamil Hoca, bir gece kendi kendisine "Şeyh görmeden biraz çörek, börek getirsek de yesek" diye aklından geçirmiş ama bu düşüncesini açıklamamıştı. Ertesi gün erken saatte sabah namazını tekkenin mescidinde şeyhiyle beraber kılmışlar. Namazdan sonra Şeyh Efendi "Kamil oğlum, artık sen itikâftan çıkabilirsin" demiştir. Kamil Hoca da mahiyetini anlayamadığı bu talimata uyarak itikâftan çıkmıştır. Bu olayı Kamil Efendi, dostlarına şöyle anlatmıştır. İtikâftan çıktım. Benim gibi itikâfta

bulunan Alaybeyoğlu Hacı Şükrü Ağa'ya da aynı hitapta bulunmuştu. Meğer o da benim gibi aklından geçirmiş. Her ikimizin de itikâftan çıkarılışımızı, şeyhimizin kerameti olarak gördük. Başka bir izahı bulamadık".

Şeyh Efendi'nin tekkesine ilk gelen, genellikle sobayı yakarmış. Ancak sobayı yakacak olan kişinin de zahir günahlardan arınması gerektiğinden kimsenin haberi yokmuş. Tekkeye yeni iştirak eden ve içinde pek çok tereddütleri bulunan bir kişi, sabahleyin erkenden gelip sobayı yakmak ister. Herkesin yaptığı gibi sabaya odunları yerleştirdikten sonra minderin altından çırayı alıp sobayı tutuşturmaya karar verir. Minderi kaldırdığında bir de ne görsün orada çıra değil de simsiyah bir yılan bulunmaktadır. Korkup geri çekilir. Daha sonra mescitte imamlık görevi de yapan Salih Hafız gelir sobayı tutuşturmadınız mı, deyip minderin altından çırayı alıp yıkar. Bunu hayretle izleyen yeni talip, ben orada çıra bulamamıştım, orada kapkara bir yılan çöreklenmişti, diyerek şaşkınlığını ifade eder. Buna bir anlam veremez. Bunu manevi bir işaret olduğunu ileride anlayacaktır.

Ailesini Gözetmesi

Çerkez Şeyhi Ömer Lütfi Efendi, çocuklarının her birinin sorunlarıyla yakından ilgilenirdi. Evinde olanları takip etmek herkes için kolay görülebilir. Onun bir de Zile'de gelin olan kızı vardı. Onu da gözü gibi korumak isterdi. Ondan da bir kız torunu dünyaya gelmişti. Ama o, beş yaşına ulaşmış olan torununun henüz görmemişti.

Şeyh Efendi'nin kızı, bir gün mutfakta iftar yemeği hazırlamaya dalmış, çocuk da bahçede oynuyormuş. Kuyunun başında suyla oynarken ansızın kuyuya düşmüş. Korkudan çığlık atmış ama duyan olmamış. Aradan birkaç saat geçtikten sonra çocuğu aramaya başlamışlar. Gün batmak üzereyken çocuğu kuyuda bulmuşlar. Bin bir güçlükle çocuğu kuyudan sağ salim çıkartabilmişler . Hayretle çocuğun yüzüne baktıklarında:

—Korkmayın, bana bir şey olmadı. Beni aksakallı bir ihtiyar tuttu. Siz gelinceye kadar da başımda bekledi, demiş.

Aile ve komşular, derin bir nefes alarak ferahlamışlar. Ramazan bitip bayram geçince Çerkez Şeyhi'nin kızı ve damadı, ailece Çorum'a gitmeye, babalarını ziyaret etmeye karar vermişler. Konağa varıp da kapıdan girince bunları Şeyh Efendi karşılamış. Dedesini ilk defa gören torunu:

—Bu, işte o adam, diye bağırmış.

Annesi ve babası, merakla:

—Bu kim? Tanıyor musun, diye sorduklarında çocuk:

—Kuyuya düştüğümde beni kucağıyla tutan adam, işte buydu, diye cevap vermiş.

Bu olay, aile çevresinde ve müritleri arasında meşhurmuş.

Bu konuyla ilgili olarak, Öğretmen Murat KAZANCI da şunları anlatıyor:

Hıdırlık'ta babamın kabrini ziyaret ettiğimde mutlaka yanında bulunan Çerkez Şeyhi'nin de mezarını ziyaret ederdim. Bir ziyaretimde baktım ki bir kadınla bir erkek, Şeyh Efendi'nin başında dua ediyorlar. Sordum; Bursa'dan geldiklerini ve Çerkez Şeyhi'nin torunu olduklarını söylediler. Bunun üzerine ben de yukarıdaki olayı anlattım. Büyük bir dikkatle dinledikten sonra kadın, gözleri buğulanarak cevap verdi:

—Evet, doğru... Bu olay, hepimizce malum. O kuyuya düşen kız benim annemdi. Ondan bu olayı defalarca dinledim".

Müritlerini Kollayışı:

Çorum'da kazancılar diye bilinen ailenin büyüğü Hafız Hattat Osman Efendi, Çerkez Şeyhi'nin konağında bulunan mescitte imamlık yapmakta idi. Bu nedenle şeyhin yanında büyük bir itibarı vardı.

Osman Efendi, bir gün arkadaşlarından beraberce hacca gidelim diye bir teklif aldı. Fakat bir türlü kabul edemez. Zira hacca gidecek kadar parası yoktur. Ertesi gün Çerkez Şeyhi Ömer Efendi, kendisini çağırır.

—Arkadaşlarınla hacca gideceksin, talimatı verir.

—Efendim, hiçbir hazırlığım yok elimdeki üç beş kuruşla hacca gidilmez.

—Sen, arkadaşlarına beraber gideceğini haber ver. Bir gün evvel de gel, beni gör.

Osman Efendi, hareketten bir gün önce gelip Şeyh Efendiyle vedalaşır. Bu esnada Şeyh Efendi, kendi eliyle Osman Efendi'nin beline bir kemer sarar.

-Mina'ya varıncaya kadar bu kemeri açma hep cebinde bulunan parayı harca. Şayet cebindeki para kurban için yeterli olursa ne güzel. Değilse abdest alıp iki rekât namaz kıl ve besmele çekerek kemeri aç. Para bitecek diye arkadaşların arasında yapılacak hiçbir masraftan kaçınma fakat kemerdeki parayı saçmaya da kalkışma, deyip yolcu eder.

Hacı kafilesi, Çorum'dan kara yoluyla yola çıkarlar ama belli bir yerden itibaren yolculuğa gemiyle devam etmek zorundadırlar. Kızıl Deniz'i geçerken bir fırtına başlar gemi batacak duruma geldiğinde Osman Efendi, kendinden geçip bayılır. Bu esnada bir de bakar ki Çerkez Şeyhi, dizlerine kadar denize gömülmüş, sağ elinin iki parmağını geminin düğmesine dayamıştır. Osman Efendi'nin kendisine baktığını görünce:

—İteyim mi Hoca, diye seslenmiş.

Osman Efendi de:

—Efendimizin himmetine kaldık, diye cevap vermiş. Bir süre sonra kendisine geldiğinde bakmış ki deniz, hiçbir şey yokmuşçasına süt liman oluvermiş.

Osman Efendi bu yolculuğun sonunda kutsal topraklara varmış. Şeyhi'nin sözünü tutarak önce cebindeki parayı harcamaya başlamış. Cebindeki para Mina'ya varıncaya kadar yetmiş. Kurban kesecek para çıkışmayınca tarif edilen şekilde

kemeri açıp harcamaya başlamış.

Hacı Osman Efendi, hac dönüşü şeyhini ziyaret etmiş. Sağ elinin şehadet parmağını bir eliyle, orta parmağını da diğer eliyle tutup birer birer öpmüş Şeyh Ömer Lütfi Efendi:

—Hoca, bu kadar hacı efendiyi taşıyan gemiye bu parmakların gücü yettimi dersin, deyince Osman Hafız ağlayarak şeyhinin ayaklarını öpmek ister. Şeyh Efendi, buna izin vermez ve şöyle der.

—Hocam, çoban dediğin, sürüsüne karada olduğu kadar denizde de sahip çıkmalıdır.

Bir gün müritler, Şeyh Efendi'nin de izniyle Hacı Kerim Bağları'na piknik yapmaya giderler. Atlarından nevaleyi indirip bir ağacın altına yerleştirirler. Bağ sahibi de aralarında olduğu için serbestçe ağaçlara dalıp meyve toplamaya başlarlar. İçlerinden biri seslenir.

—Arkadaşlar, biz üzüme, meyveye dalarsak bu atlar başıboş kalırlar. Bunlara birimiz sahip çıkmalıyız.

Aralarında Kalender diye bir arkadaşları varmış gayet nüktedan birisiymiş. İhalenin kendi üzerinde kalacağını sezince arkadaşlarına itiraz etmiş:

—Hiç bana bakmayın, ben at bekçiliğinizi yapmam.

—Sen yapma, ben yapma... Ya atlara kim bakacak?

Kalender cevabını yapıştırmış:

—Şeyhimizin işi ne? O baksın.

Gülüşmüşler ve eğlencelerine devam etmişler. Akşam olunca atlarına binip dergâha dönmüşler. Şeyh Efendi sormuş:

—Erenler! Gününüz nasıl geçti? Epey dinlenebildiniz mi?

Müritler, hallerinden memnundular. Günlerini, yaptıklarını neşeyle anlattıktan sonra nezaketen şeyhlerine de sordular.

—Şeyhim sizin gününüz nasıl geçti?

—Evladım, sabahtan akşama kadar atlarınızı bekledim. Başka bir şey yapmadım.

Çerkez Şeyhi, zamanının meşhur hafızlarından Kürevî Mustafa Efendi'yi çok severdi. O da her gelişinde evinden yoğurt getirirdi. Bir defasında hanımı hazırda yoğurt olmadığını beyan ederek süt götürmesini söyledi. İstemeyerek yoğurt yerine süt götürmek zorunda kaldı. Sütü getirip koyduğunda Şeyhi onu muhabbetle kucakladı ve "Ey kürevi! Mesele süt yoğurt değil, dostluktur." diyerek Hafız Mustafa Efendi'nin gönlünü aldı.

Milli Mücadeledeki Tavrı

Çerkez Şeyhi Hacı Ömer Lütfi Efendi, Milli Mücadele günlerinde İstanbul'a değil, Ankara'ya destek vermiştir. Müritlerinden nakledilen bilgilere göre Mustafa kemal Paşa, bir albay göndererek desteğini istemiş ve mümkünse savaşa bizzat katılmasını teklif etmiş. O da zamanı gelince gerekeni yapacağımızdan emin olabilirsiniz." cevabını vererek albayı yolcu etmiş. Gerçekten de savaş başladığında halkı cihada teşvik etmiş, kendisi de savaşlara manen katılmıştır. Hatta Yunan ordusunun Sakarya'yı geçip ilerlemeye başlaması üzerine bir gece aniden ayağa kalkarak Salih Kazancı Hafız'a seslenmiş:

—Git, Hıdırlık'takilere haber ver. Hepsi kalksınlar ve göreve hazır olsunlar.

Kazancı Hafız, Hıdırlık'a gidip görevi yerine getirir. Suheyb-i Rumi'nin kabrinin başında bulunan sancağ-ı şerifi alıp oradakilerin ruhaniyetleriyle beraber yola çıkar. Derinçay mevkiine vardıklarında, Salih Hafız'a:

—Senin görevin buraya kadardı. Geri dön, der.

Salih Hafız, bundan sonrasını bilemez. Aradan bir süre geçer. Ama Şeyh Efendi'nin yorgun ve bitkin halinden bir şeyler olduğunu fark eder.

Tekkede Şeyh Efendi'nin hizmetinde bulunmakta olan Haşim Efendi, bir gece atın yemini suyunu verdikten sonra odasına çıkar. İçinde bir tuhaflık vardır. Uyku tutmaz. Ahıra inip hayvanları kontrol etmek ister. Bakar ki at, ter içindedir. Uzun yoldan gelmiş gibi ağzından köpükler saçılmaktadır. Heyecanlanır, birazda korkar. Atın terini iyice kuruladıktan sonra odasına döner. Ama bu hal günlerce sürer. Bu günlerde atın terinin yerleri ıslattığını görür. Dayanamayıp durumu Şeyh Efendi'ye bildirir. "Oğlum, bu gece düşmanı Sakarya'da bozguna uğrattık." cevabını alır. Zafer haberi, Çorum'a daha sonra ulaşır.

Sakarya Meydan Muhaberesiyle ilgili menkıbeyi torunu Nevzat AKSU Bey de şöyle nakleder;

Sakarya Meydan Muharebesinin devam ettiği günlerden bir gün, Çerkez Şeyhi, bazı talebeleriyle sohbet ederken birden ayağa kalkıp, kıbleye dönerek ezan okumaya başlar. Meclistekilerin hepsi ayağa kalkarak, şaşkın vaziyette birbirlerine bakarlar. Ezanı bitiren Çerkez Şeyhi, mütebessim bir çehre ile "Çok şükür, müjdeler olsun, Yunan kâfiri Sakarya'da bozguna uğradı, kaçıyor. Fakat çok da şehidimiz var." der.

Çerkez Şeyhi'nin Kurtuluş Savaşına manen katılışıyla ilgili pek çok rivayet vardır. Biz, bu ikisiyle yetinmek istiyoruz.

Ancak burada yaygın olan bir rivayeti daha nakletmekte yarar var.

Kurtuluş Savaşı sırasında ve sonrasında Milli Mücadeleye karşı Anadolu'da bazı isyanlar çıktığı bilinmektedir. Bunlardan biri de Yozgat'ta başlayan ve Çorum çevresini de etkileyen Çapanoğlu isyanıdır. Müritlerinden nakledilen bilgiye göre Çapanoğlu'nun da Çerkez olması nedeniyle Gazi Mustafa Kemal Paşa, Telefonla Çerkez Şeyhini arayarak Çapanoğlu üzerinde nüfuzunu kullanmasını ve bu isyanın

bastırılması konusunda Milli Mücadeleye destek olmasını istemiştir. Çerkez Şeyhi de "Onlara söz kâr etmiyor bu işe gücüm yetmez." diye cevap vermiştir.

Mütevazılığı

Ömer Lütfi Efendi, mütevazi bir hayatı tercih ederdi. Kendisinin abartılı olarak anlatılmasını istemezdi. Büyük oğlu Avni Bey de onun fotoğrafını çekip bir anı olarak albümüne koymakta kararlıydı. Babasının fotoğrafını çekmeyi ne kadar istediyse de başaramadı, filmlerin tümü yandı. Hayatının son günlerinde gözleri katarakt sebebiyle zor görüyordu buna rağmen fotoğrafının çekilmek istediğini sezdiği için bahçeye çıkarken geri döndü. Eşine "Hanım, ben resmimin çekilmesini istemiyorum, çekilenlerin çıkmaması için de Allahü Teala'ya yalvarıyorum." dedi.

Hacı Ömer Lütfi Efendi, Nakşibendî Şeyhi olarak Çorum'da faaliyet gösteriyordu. Devrinde görev ve hizmette bulunan diğer şeyhlerle de dostluk ilişkilerini sürdürüyordu. Bunlar arasından en çok Rifai Şeyhi Bekir Baba'yla olan sohbet ve hikâyeleri bilinir.

O dönemde şeyhlerin hepsi, Cuma sabahı hamama giderler ve o abdestle de Cuma namazını kılarlarmış. Bir Cuma sabahı hamama gitmek istemiş. Hamamcı, erken uyanamadığı için külhana odun atamadığını, dolayısıyla hamamın soğuk olduğunu bildirmiş. Şeyh Efendi hamama gelen ateşini getirir, suyu da ısıtır, diye hizmetkârı Haşim Efendi'den haber göndererek hamamın açılmasını istemiştir. Müritleriyle birlikte hamama vardıklarında sıcak suyla güzelce yıkanmışlardır. Hamam paralarını verirken fazla verince hamamcı uyaracak olmuş. Çerkez Şeyhi, fazlası, Bekir Baba'nın hamam parasıdır demiş. Onlar çıktıktan sonra Bekir Baba da müritleriyle gelmiş, "Çerkez Şeyhi, hamamı çok ısıtmış" diyerek hamama girmiş. Hamamcı da olup biteni anlattıktan sonra, sizin hamam paranız da ödendi, demiş.

Bu menkıbelerin Rıfailer arasında farklı bir versiyonu nakledilmektedir. O da hamama ilk giden kişinin Bekir Baba olduğu şeklindedir. Belki de bu tür olaylar, birkaç kez gerçekleşmiştir.

Hacı Ömer Lütfi Efendi, Nakşibendî tarikatının Halidiye kolunu temsil ettiği bilinen Çorum'daki son şeyhtir. Burada kendi dergâhında otuz üç yıl hizmet etmiştir. Bir taraftan müritlerini irşat etmiş, bir yandan da Ulu Cami'de vaaz ve nasihat etmiştir. Takvasıyla bilinen, hayatını Yaratıcının emirlerini yerine getirmeye hasreden bir insandır. Hayatının son döneminde katarakt nüksettiğinden görme zorluğu çekmiştir. Artık Rabbinin huzuruna bir an önce çıkmayı arzu eder hale gelmiştir.

Son Dönemi ve Vefatı

Ölümünden elli gün önce bir Cuma günü, verdiği vaazın son olduğunu tahmin ettiğini belirtmiş: "Ey cemaat, artık ihtiyarladım, sanırım bu son cumamdır. Hakkınızı helal edin." diyerek cemaatle helalleşmiştir.

Eve geldikten sonra fenalaşmış ve vücudunun sol tarafına felç inmiştir. Bundan sonra bir süre yatmak zorunda kalmıştır.

Talebesi Abbas Efendi, o günlerde şeyhini rüyasında görmüştür. Kendisine, acele Çorum'a dön, diye emretmiştir. Bu rüyayı üçüncü defa gördüğünde şeyhi elinde sopayla; haydi nerede kaldın, diye sitem etmiştir. Bunun manevi bir işaret olduğunu düşünen Abbas Efendi, hazırlığını tamamlayıp, derhal yola koyulmuş ve Çorum'a gelmiştir. Şehre girince ilk rastladığı kişiye "Çerkez Şeyhi vefat etti mi?" diye sormuş. Yaşadığını öğrenince doğru şeyhinin konağına varmıştır. Şeyhinin huzuruna girince Ömer Lütfi Efendi, gülerek "Sopayı görmeden yola çıkacağın yoktu." diye sitem etmiştir. Abbas Efendi, her şeye rağmen şeyhini sağ salim gördüğü için sevinmiştir.

Hastalığının ellinci gününe tesadüf eden 16 Ramazan 1342, (Rumi 1340), miladi 21 Nisan 1924 Pazar günü Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Ertesi gün cenaze namazı Camii Kebir de kılınacaktır. Haber tez yayıldı. Şeyh Efendi'nin ünü, Çorum ve çevresinde çok büyüktü. Saygı duyan ve gönülden seven binlerce insan Ulu Cami'ye akın etti. Çerkez Şeyhi'nin de müritlerinden olan Kamil Yöney tarafından o günlerde ilimizde yayımlanan Çorum Gazetesi, toplanan cemaatin camiye ve avluya sığmadığını, bu nedenle halkın ara sokaklarda namaza iştirak ettiğini yazdı:

"İmamın tekbirini ilan eden beş altı müezzin gür sedası safha safha en son saflara yayılırken, kulaklarda faniliğin korkunç nameleri yer buluyordu. Vasiyeti gereğince Hıdırlık'a hareket eden tabut; önde bir jandarma müfrezesi ile meşayıh ve sokaklara sığmayan kalabalık bir cemaatle tekbirler ve tehliller arasında gidiyor, daha doğrusu şahadet parmakları üstünde yükseliyordu. Hazreti Suheyb-i Rumi'nin havzasında yatan sadattan (ululardan) Beyler Çelebi'ye komşu olmayı arzu eden Şeyh Efendi, hoş sedalı Hafız Said Efendi'nin okuduğu aşrı şerifin yankıları arasında ebedi makamına tevdi olunurken yükselen Fatiha sedası, bir af ve rahmet çağrısı olarak kalpleri ve dudakları dolaştı. Bu Fatiha yaşayanların bir veda hediyesi oldu. Ailesi ve çocuklarına başsağlığı dileklerimizi arz ederiz".

Çerkez Şeyhi, Hacı Ömer Efendi'nin türbesi, Hıdırlık Camii'nin güneyindeki mezarlığın en tepe noktasındadır. İhsan Sabuncuoğlu, burada ahşap bir türbenin olduğunu kaydediyor. Günümüzdeki şekli, yakın tarihlerde düzenlenmiştir. Üstü beton bir gölgelikle örtülü bulunan mekânda Hacı Ömer Lütfi Efendi ile Beyler Çelebi'nin kabirleri yan yanadır.

Hacı Ömer Lütfi Efendi'nin mezar taşında biri Türkçe, diğeri Osmanlıca olmak üzere iki kitabe vardır. Osmanlıca kitabede şöyle yazılırdır.

"Hüve'l-Baki, Tarikat-ı Aliye-i Nakşibendiyye-i Halidiyye'den eş-Şeyh el-Çerakis el-Hac Ömer Lütfi Efendi'nin ruhıyçün el-Fatiha, 16 Ramazan/Nisan 1340"

Yeni yazıyla yazılmış kitabedeki metinde şöyledir.

Hüve'l-Baki, Abisaloğullarından Nakşibendî Tarikatı Mevlana Halid-i Bağdadi kolundan Çerkez Şeyhi Hacı Ömer Lütfi Efendi ruhuna Fatiha, 1849 -1922"

Merhum Hacı Ömer Lütfi Efendi'ye biz de Allah'tan rahmet diliyoruz.

KAYNAKLAR

Yrd. Doç. Dr. Zülfikar GÜNGÖR:

Çorum'lu Bir mutasavvıf Şair: Çerkez şeyhi Hacı öemr Lütfi Efendi" (Osmanlı'dan Cumhuriyete Çorum Sempozyumu) 23-25 Kasım 2007 - C-1, Sh. 561- 572 Çorum -2008

İhsan SABUNCUOĞLU:

Çorum Tarihine Ait Derlemelerim-1, Ankara -1972, Sh. 70-71

İhsan ESKİTÜRK:

Bir Başka Yolculuk, Ankara-2003, Sh.14-15

Ahmet L. Kazancı:

Çorum'lu Osmanlı Alimleri ve Şeyhleri Müzakere". Osmanlı Döneminde Çorum Sempozyumu (1-3 Ekim 2004) 553 -554

Ahmet L. KAZANCI:

Kendimi Anlatayım Dedim, İstanbul-2009

Doç. Dr. Ömer İskender TULUK:

Çorum'da Bir son Dönem Osmanlı Tarikat Yapısı: Çerkez şeyhi Hacı Ömer Lütfi Efendi Tekkesi (Osmanlı Medeniyetinde Şehir Sempozyumu 25-27 Kasım 2011) Sempozyum tebliği, Sh. 163 -172, Ankara- 2012

Murat KAZANCI (Öğrt.) ile özel röportaj

Ali İzzet Efendi:

Tezkire-i Makamat, İst .1315

Ethem ERKOÇ:

Sahabe Evliya Ulema Yurdu Çorum, 2008-Çorum